

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษา เรื่อง การส่งเสริมหมู่บ้านหัตถกรรมไม้แกะสลักให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 2.1 ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านและการอนุรักษ์
- 2.2 การแกะสลัก
- 2.3 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
- 2.4 ชุมชนเข้มแข็ง
- 2.5 เทคนิคการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis)
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.7 กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

2.1 ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านและการอนุรักษ์

2.1.1 ความหมายของศิลปหัตถกรรม

ได้มีผู้ให้ความหมายของศิลปหัตถกรรมไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2493 : 956) ได้ให้ความหมายร่วมกับคำว่าหัตถการ หัตถกิจว่า “การทำด้วยฝีมือช่าง” กรมศิลปากร (2532 : 7) และกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (2538 : 5) ได้ให้ความหมายของหัตถกรรม ไว้ว่า หมายถึง กระบวนการผลิตสินค้าด้วยมือโดยใช้แรงงานเป็นปัจจัยในการผลิตประกอบกับฝีมือที่ประณีตและชำนาญ และได้มีการสืบทอดกันมาหลายชั่วคนเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีประโยชน์ใช้สอยอาจจะใช้เครื่องจักร เครื่องมือ เครื่องทุ่นแรงช่วยในการผลิตด้วยก็ได้ และผลิตภัณฑ์ที่ออกมามีความงามสะท้อนถึงศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของไทย

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2527 : 23) และสมถวิล เจริญทรัพย์ (2539 : 2) ได้ให้ความหมายของศิลปหัตถกรรมไว้ว่า หมายถึง ศิลปหัตถกรรมที่เกิดขึ้นจากฝีมือและภูมิปัญญาของช่างในท้องถิ่น การประดิษฐ์สร้างสรรค์เป็นไปตามเทคนิควิธีโดยใช้วัสดุภายในท้องถิ่น และรูปแบบที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษโดยมีการเรียนรู้เฉพาะภายในครอบครัว มิได้มีการถ่ายทอดให้

บุคคลอื่นเพราะทำขึ้นใช้ภายในครอบครัวเป็นหลักและการเรียนรู้จะถ่ายทอดในช่วงเวลาว่างจากการทำเกษตร ซึ่งแต่ละครอบครัวมีเวลาว่างไม่ตรงกัน จึงทำให้ไม่มีการถ่ายทอดให้ครอบครัวอื่น โดยสรุปแล้วหัตถกรรม หมายถึง การทำด้วยฝีมือหรือกระบวนการผลิตด้วยฝีมืออย่างประณีตและชำนาญ

2.1.2 ความเกี่ยวข้องระหว่างมนุษย์กับศิลปหัตถกรรม

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2538 : 132) ได้อธิบายว่า ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีความสำคัญและมีคุณค่าต่อชีวิตมนุษย์ไม่น้อยนับพัน ๆ ปี ที่สืบทอดกันมา ที่มนุษย์คิดหาวิธีการต่าง ๆ ขึ้นเพื่อใช้สร้างเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันด้วยวิธีการสอด ชัด สาน และแกะสลักของวัสดุ โดยสิ่งที่ประดิษฐ์ขึ้นนั้นตามความประสงค์ในการใช้สอย หัตถกรรมพื้นบ้านของมนุษย์โดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทย จะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอยตามสภาพภูมิศาสตร์ประสานกับขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และวัสดุภายในท้องถิ่นนั้นประกอบขึ้นเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่เกิดจากรูปทรง โครงสร้างและลวดลาย ทำให้มีความงดงามที่เกิดจากอารมณ์และศิลปะ มีความประณีต ละเอียด เหมาะสม ลงตัว มีคุณค่า

ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีความจำเป็นต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบทอยู่มาก เพราะเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่ตอบสนองความต้องการใช้สอยในชีวิตประจำวัน ในขณะที่ยังไม่มีเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำจากวัสดุอื่นมาทดแทน และใช้ประโยชน์ในลักษณะเดียวกันได้ดีเท่ากับหัตถกรรมพื้นบ้านที่เกิดขึ้นตามความจำเป็นในการดำรงชีวิตที่มีผลมาจากแรงผลักดันอันเป็นมูลเหตุที่ทำให้เกิดศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่สำคัญ ดังที่ (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2527 : 15 และสมถวิล เจริญทรัพย์, 2539 : 3) ได้กล่าวไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. เกิดจากความจำเป็นในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนหรือการประกอบอาชีพที่ผลักดันให้มนุษย์คิดประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้อื่น ๆ
2. เกิดจากสภาพทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมที่เข้ามามีบทบาทเป็นองค์ประกอบ ในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านขึ้นมา เช่น การสร้างบ้านเรือน ที่อยู่อาศัยตามริมน้ำ
3. เกิดจากวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อและการนับถือศาสนาของคนในชุมชน

มูลเหตุของการสร้างงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคเหนือเกิดขึ้นจากขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ปรากฏอยู่จนปัจจุบัน ที่มีความแตกต่างจากภาคอื่น ๆ คือ ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคข้าวเหนียว เช่น การนำศิลปหัตถกรรมประเภท

เครื่องจักสานและเครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ การทำเครื่องจักสานสำหรับใส่ข้าวเหนียว มีหวด กระจับปี่ กลองข้าว แอบข้าว เป็นต้น ส่วนประเภทเครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ หม้อน้ำ อ่างน้ำ เป็นต้น

การสร้างศิลปหัตถกรรมบางชนิดยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างประโยชน์ใช้สอยและรูปแบบเฉพาะถิ่นที่เป็นไปตามลักษณะภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น ดังเช่น เครื่องจักสานที่เรียกว่า น้ำคู้ หรือน้ำคู้งู น้ำคู้งูใช้สำหรับดักน้ำจากบ่อ จึงต้องการรูปทรงที่เหมาะสมกับการใช้สอย คือมีรูปทรงเป็นก้นแหลมคล้ายกรวย จะช่วยให้ น้ำคู้งู โคลงรับน้ำหรือดักน้ำได้ง่ายเมื่อถูกหย่อนไปกระทบผิวน้ำในบ่อ โดยไม่ต้องใช้สิ่งอื่นถ่วง

ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคเหนือที่สะท้อนให้เห็นถึงจุดประสงค์ในการสร้างที่สืบเนื่องมาจากความศรัทธาในพุทธศาสนา ได้แก่ การนำไม้มาแกะสลัก ทำธง หรือตุ๊กตารูปต่าง ๆ สำหรับถวายเป็นพุทธบูชาและทำเป็นลวดลายต่าง ๆ กัน เช่น ตุ๊กกระด้าง ตุ๊กไชย ตุ๊กห้อย เป็นต้น นอกจากนี้ยังนำไม้แกะสลักมาประกอบอาคารบ้านเรือน ส่วนประกอบสิ่งก่อสร้างทางพุทธศาสนา เช่น ซ่อฟ้า ใบระกา และหน้าบัน โบสถ์ วิหาร เป็นต้น จากคุณลักษณะของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า งานศิลปหัตถกรรมถูกกำหนดประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญ ส่วนความงดงามและคุณค่าทางศิลปะเป็นองค์ประกอบที่ติดตามมาเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุของแต่ละกลุ่ม

2.1.3 ประเภทของงานศิลปหัตถกรรม

ศิลปหัตถกรรมแบ่งออกได้เป็น 10 ประเภทที่ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2527 : 41) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1. หัตถกรรมโลหะ (Metal Works) การทำเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยเหล็ก เช่น จอบ เสียม
2. เครื่องเคลือบดินเผา (Ceramics) มีอยู่ทุกภาคของประเทศ
3. การทอผ้า การเย็บปักถักร้อย (Textile and Embroidery) มีอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น การทอผ้าไหมในภาคเหนือและภาคอีสาน
4. การแกะสลัก (Carving) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้เช่น การแกะสลักไม้ ซึ่งมีในภาคเหนือ
5. เครื่องจักสาน (Basketry หรือ Mat) การสานเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ด้วยไม้ไผ่ หวาย กก ฯลฯ
6. การก่อสร้าง (Architectures) เป็นงานสถาปัตยกรรมพื้นบ้านทั่วไป
7. ภาพเขียน (Painting and Drawing) ได้แก่งานจิตรกรรม หรือภาพเขียน

8. การปั้นรูปและลวดลายประดับ (Sculpture and Decorating Motive) เป็นงานประติมากรรมทั้งหลาย เช่น การปั้นพระพุทธรูป ปั้นตุ๊กตาต่าง ๆ

9. การทำเครื่องกระดาชเป็นการทำเครื่องกระดาชพื้นบ้าน เช่น การทำกระดาชสาขาของภาคเหนือ กระดาชข่อยของภาคกลาง

10. ประเภทเบ็ดเตล็ด เป็นงานหัตถกรรมที่ไม่แพร่หลาย และไม่สามารถจัดเข้าประเภทได้แน่นอน เช่นการจัดดอกไม้ การแกะสลักผลไม้ หุ่นกระดาช เป็นต้น

2.1.4 การอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรม

2.1.4.1 ความหมายของการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรม

กรมศิลปกร (2531 : 11) ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมไว้ว่า หมายถึง การป้องกันรักษาและซ่อมแซมสงวนรักษาศิลปวัตถุทางหัตถกรรมให้คงสภาพเดิมโดยไม่ทำให้เกิดการชำรุดเสียหายบนวัตถุนั้น ด้วยการเก็บรักษาไว้ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมตามชนิดของวัตถุ

นิวัต เรืองพานิช (2537 : 45) ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ไว้ว่า หมายถึง การรู้จักนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด สูญเสียน้อยที่สุด ใช้ได้นานและต้องการกระจายการใช้ประโยชน์ให้ทั่วถึงกัน อย่างถูกต้องตามกาลเทศะ

2.1.4.2 หลักการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรม

วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2532 : 144) ได้กล่าวถึงหลักการอนุรักษ์หัตถกรรมพื้นบ้านไว้ว่า หัตถกรรมที่ควรได้รับการอนุรักษ์เป็นหัตถกรรมประจำชาติ ควรเป็นงานที่มีคุณสมบัติครบถ้วน ดังนี้

- 1) หัตถกรรมนั้นจะต้องเป็นสิ่งสำคัญที่ใช้ในชีวิตประจำวัน
- 2) การผลิตส่วนใหญ่จะต้องทำด้วยมือ
- 3) วิธีการหลักหรือเทคนิคสำคัญจะต้องเป็นแบบประเพณี ใช้ทักษะในการสืบต่อกันมากกว่า 100 ปี
- 4) วัสดุที่ใช้ในการผลิตต้องเป็นของพื้นบ้าน
- 5) หัตถกรรมนั้นจะต้องผลิตออกมาในรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพอสรุปได้ว่า การอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี โดยการใช้การรักษา ส่งเสริม เผยแพร่ พัฒนา และใช้ประโยชน์ตามกาลเวลาให้มากที่สุด และใช้ให้เหมาะสมกับทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นเครื่องส่งเสริมทางด้าน

เศรษฐกิจและมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ จะเห็นว่าศิลปะหัตถกรรมมีความสำคัญ มีคุณค่าต่อวิถีชีวิตคนไทยมาทุกยุคทุกสมัยควรแก่การอนุรักษ์ส่งเสริม เผยแพร่ พร้อมกับการพัฒนา ให้เจริญก้าวหน้า เป็นสิ่งดึงดูดใจแก่ผู้พบเห็น แต่คงเอกลักษณ์และภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมไว้

2.2 การแกะสลัก

2.2.1 ความหมายของงานไม้แกะสลัก

สมถวิล เจริญทรัพย์ (2539 : 1) กล่าวว่าเครื่องไม้แกะสลัก หรือ“งานแกะสลัก” จัดเป็นงานศิลปะหัตถกรรมประเภทหนึ่งที่จัดรวมอยู่ในสาขาประติมากรรม ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Sculpture” มีความหมายรวมถึง การปั้น การหล่อ และการแกะสลัก ซึ่งจะแตกต่างกันที่กรรมวิธีในการผลิตหรือเทคนิควิธีในการทำ กรรมวิธีของการแกะสลักเป็นการเนียนออก (Cutting Down Process)

กฤษฎากร คำแดง (2542 : 8) ได้ให้ความหมายของการแกะสลักไว้ว่า หมายถึง การทำให้เป็นลวดลายบนผิววัสดุ หรือทำให้เป็นรูปทรงต่าง ๆ เช่น ลีว หรือปลายของของมีคมอื่น ๆ

วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2527 : 18) ได้ให้ความหมายของงานหัตถกรรมไม้แกะสลักว่าเป็นศิลปะหัตถกรรมอย่างหนึ่งที่สร้างขึ้นตามลักษณะภูมิประเทศ โดยเฉพาะทางภาคเหนือของประเทศไทยที่อุดมไปด้วยป่าไม้ที่เป็นแหล่งวัตถุดิบจึงนำไม้มาใช้แกะสลักได้สะดวก และยังนิยมแกะสลักไม้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้กันมาก เช่น เครื่องประกอบอาคารบ้านเรือน ส่วนประกอบสิ่งก่อสร้างทางพุทธศาสนา เช่น ซ่อฟ้า ใบระกา และหน้าบันของโบสถ์วิหารและที่ใช้ในความเชื่อทางพุทธศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีอีกอย่างหนึ่งคือ การทำธงหรือตุ๊กตารูปต่าง ๆ สำหรับถวายเป็นพุทธบูชาที่ทำเป็นลวดลายและแกะสลักต่าง ๆ กัน มีชื่อเรียกต่าง ๆ อีก ได้แก่ ตุ๊กกระด้าง ตุ๊กไชย ตุ๊กห้อย ตุ๊กไล่หนู ตุ๊กสามหาง เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การแกะสลักไม้เป็นงานหัตถกรรมท้องถิ่นอันเก่าแก่ ที่คนไทยยึดเป็นอาชีพ ในหลายแห่งหลายท้องที่ที่มีแหล่งไม้อุดมสมบูรณ์ในภาคเหนือ แหล่งแกะสลักไม้เป็นที่ขึ้นชื่อเสียงและทำรายได้ดีคือจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากมีช่างฝีมือดีที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมา ประกอบกับอยู่ในแหล่งวัตถุดิบอันอุดมสมบูรณ์ทำให้ได้ผลิตงานที่มีคุณภาพออกมาสู่สายตาแก่ผู้พบเห็นและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก ยังมีส่วนช่วยส่งเสริมรายได้ให้ช่างด้วย

2.2.2 วัสดุที่ใช้ในการแกะสลัก ไม้แกะ

วัลลภ ไชยพรหม (2529 : 45) ได้เสนอถึงลักษณะของไม้ที่ใช้ในการนำมาแกะสลักและนิยมใช้กันในปัจจุบัน ดังนี้

2.2.2.1 ไม้เนื้อแข็ง (Hard Wood) และแกะยาก ไม้แกะ

1) ไม้มะกอก แข็ง เนื้อหยาบปานกลาง เหนียวยืดหยุ่นได้ดี สีเทาอ่อน คล้ายไม้โอ๊กใช้ทำด้าม

2) ไม้บัลซา อ่อน เนื้อหยาบ นุ่ม สีน้ำตาลอ่อนแกะยาก

3) ไม้มะเดื่อ แข็ง เนื้อปานกลาง สีน้ำตาลออกชมพู ใช้ทำด้าม ด้วงกบ และทำที่ใส่อาหารค่อนข้างแกะยาก บิดงอง่าย

4) ไม้เซอริ แข็ง เนื้อละเอียด สีครีมพอกแก่มา ๆ เป็นน้ำสีตาลแดงเข้มแกะยาก ผิวมัน สวย เหมาะกับงานแกะ

5) ไม้เกาลัด ความแข็งปานกลาง เนื้อปานกลาง ขัดผิวสวย หายาก สีน้ำตาลอ่อน แกะง่าย

6) ไม้นุ่น นุ่มอ่อน เนื้อละเอียด สีเทาอ่อน แกะง่ายให้ลายละเอียดได้ดี

7) ไม้มะฮอกกานี ความแข็งปานกลาง เนื้อปานกลาง ให้รูปและสีสวย ลายไม้วทวน สีน้ำตาลแดงเข้ม

8) ไม้เมเบิลแข็งปานกลาง เนื้อละเอียด สีขาวครีม แกะง่าย เนื้อนุ่ม ลายตรงจนถึงสีน้ำตาลอ่อน

9) ไม้โอ๊ก แข็ง เนื้อหยาบ มีหลายสีตั้งแต่น้ำตาลอ่อน แกะยาก เพราะขัดผิวสวย มีหลายสีตั้งแต่น้ำตาลอ่อนจนน้ำตาลแดง

10) ไม้สัก แข็ง เนื้อปานกลาง สีน้ำตาลออกเหลือง แกะง่าย เกิดผิวมันในขณะแกะแต่ทำให้มีด ทื่อเร็ว ทนอากาศ สีน้ำตาลออกเหลือง

11) ไม้สน แข็ง เนื้อปานกลาง เป็นไม้ที่ตีมากในการแกะสลัก สีเข้มจนออกเป็นสีม่วงน้ำตาล

2.2.2.2 ไม้เนื้ออ่อน (Soft Wood)

1) ไม้ยม ความอ่อนปานกลาง เนื้อละเอียด สีแดง มียางที่อาจมีปัญหาคือการเคลือบสีแดง 2) ไม้สน มีความอ่อน เนื้อละเอียด สีขาวครีม แกะยาก แตกง่าย กลิ่นฉุน บางพันธุ์ก็เป็นสีแดงเหลืองแกะยาก บางพันธุ์ก็มีสีขาวครีมกลิ่นหอมและแกะง่าย มีความเหนียวเหมาะกับงานแกะเป็นอย่างยิ่ง

สมถวิล เจริญทรัพย์ (2539 : 9) ยังได้กล่าวถึงไม้ที่ได้รับความนิยมนำมาแกะสลักว่าไม้เป็นวัสดุที่ใช้สร้างสรรค์งานประติมากรรมแกะสลักที่มีอยู่มากมายในประเทศไทย การสร้างสรรค์ส่วนมากใช้วิธี “จำหลัก” ไม้ที่นิยมใช้กันมากที่สุดได้แก่ ไม้สัก ซึ่งเป็นไม้ที่มีความคงทนต่อดินฟ้าอากาศ แผลง ปลวก มดไม่กัดแทะ ไม่กินสี ลวดลายของเนื้อไม้มีความสวยงามในตัวการแตกร้าว การหดตัวมีน้อย ไม้เหมือนไม้ชนิดอื่น และยังมีไม้ที่ในปัจจุบันมีคนนำมาใช้แกะสลักเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก เช่น ไม้ปลู ไม้โมก ไม้ขนุน ไม้จำลา เป็นต้น

2.2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการแกะสลัก

เครื่องมือเป็นหัวใจและมีความสำคัญต่อการแกะสลัก อันเนื่องมาจากแรงสัมผัสที่เหนียวแน่นระหว่างมือและเครื่องมือ จะทำให้รู้ได้ทันทีว่าผลงานจะออกมาเป็นอย่างไร สิว (Gouges) เป็นเครื่องมือหลักที่สำคัญในการแกะสลักไม้ ช่วยให้ช่างทำงานได้รวดเร็ว มีส่วนปลายเป็นเหล็กคม และด้ามทำด้วยไม้ คมส่วนใหญ่เป็นแนวโค้ง เพื่อใช้เจาะเนื้อไม้โดยไม่มีรอยมุมของสิ่วและไม่ทำให้เนื้อไม้แตก สิวที่ดีควรทำจากโรงตีมีด มีลักษณะแตกต่างกันจำแนกได้ตามลักษณะของคมสิ่ว และการกินเนื้อไม้ มีระยะแนวโค้งของคมเป็นหน่วยนิ้ว หรือเป็นหน่วยมิลลิเมตร ส่วนความโค้งมากหรือน้อยจะมีเบอร์กำกับ

วัลลภ ไชยพรหม (2529 : 9 - 12) ได้จำแนกเครื่องมือที่ใช้ในการแกะสลักไว้ดังนี้

1. สิวที่นิยมใช้มากที่สุดเป็นแบบหางปลา (Fish Tail) มีลักษณะปลายบานออกมีน้ำหนักเบา จับถือสบาย ใช้ได้ทั้งกับงานหยาบและการตกแต่งรายละเอียด สิวมีหลายแบบซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะรูปแบบของงาน มีความเอียงของหน้าสิ่ว มีตั้งแต่ 25 องศา จนถึง 35 องศาเหมาะกับการแกะพื้นหลังของงาน และแต่งขั้นสุดท้าย หรืออาจใช้มือสร้างให้เกิดความเอียงขึ้นเองก็ได้

ประเภทของสิ่วมีดังนี้

- 1.1 สิวเล็บมือ หรือสิ่วปลายโค้ง มีหน้ากว้างตั้งแต่ 1/4 นิ้ว ขึ้นไปใช้แกะเส้นโค้ง วงกลม และลายซุ้มโค้ง ตกแต่งพื้นผิวของงานให้เกิดความน่าสนใจ และแต่งขั้นสุดท้าย

- 1.2 สิวหน้าตรงมีขนาด 1/2 นิ้ว ถึง 1 นิ้ว ใช้แกะเส้นตรงจุดพื้นให้ลึก

- 1.3 สิวปากเสี้ยว หรือสิ่วเลื่อย คล้ายกับสิ่วหน้าตรง แตกต่างกันที่คมสิ่วเฉียงเป็นมุมแหลมใช้ปาดลาย หรือแต่งลายในช่องแคบ ๆ

- 1.4 สิวหางปลา มีลักษณะปลายบานออกใช้แกะในส่วนที่มีลวดลายแน่นได้ดี น้ำหนักเบา สิวหางปลา มีทั้งแบบตรงและแบบโค้งเพื่อสะดวกต่อการใช้งาน เป็นสิ่วที่ช่างนิยมใช้บ่อยที่สุด

1.5 สิวคมตรง หรือสิ่วปากบางใช้แกะพื้นหลังของงาน และแต่งขั้นสุดท้าย

1.6 สิวรูปตัวยู (U) หรือเวนเนอร์ ในอดีตใช้แกะร่องของลายใบไม้ปัจจุบันถูกใช้แกะเส้นรอบนอก

1.7 สิวรูปตัววี (V) ใช้แกะร่องเช่นเดียวกับรูปตัวยู (U) แต่บังคับทิศทางได้ง่ายกว่า

1.8 สิวเซาะร่อง ลักษณะโค้ง แคมป์ใช้เซาะร่องขุดร่อง

1.9 สิวช้อน ใบสิ่วยาวตรงลงมาแล้วตัดโค้ง ตรงส่วนปลายคล้ายช้อนใช้ขูดส่วนที่อยู่ลึก สามารถถือสิ่วตั้งขึ้นในขณะที่ขูดได้ โดยไม่ทำให้ส่วนข้างเคียงเสียหาย

1.10 สิวงอ ใช้ขูดเซาะให้มีแอ่งลึก ใช้ขูดแอ่งหรือหลุมในพื้นที่แคบ

1.11 สิวขاهมา ใช้ขูดพื้นที่แคบ

1.12 สิวปีกนกใช้แกะลายแบบเม็ดลูกปัดและแบบรูปพัด

นอกจากนี้แล้วยังมีเครื่องมือที่สำคัญคือมีด มีดมีหลายลักษณะแต่ประสิทธิภาพเท่า ๆ กัน มีดเป็นอุปกรณ์ที่ต้องใช้กับงานที่เหมาะสม เช่น การแกะภาพสลัก แกะร่อง สามเหลี่ยม และเก็บรายละเอียดในงานแกะภาพปูน ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่ง

ส่วนเครื่องมืออื่น ๆ ได้แก่ ค้อนหรือตะลุมพุก ค้อนที่ใช้สำหรับการตอกสิ่วนั้นควรทำด้วยไม้ไม่ควรนำค้อนที่ทำด้วยโลหะมาตอกตามสิ่ว จะทำให้ด้ามสิ่วเกิดการแตกหักได้ง่าย ค้อนมีลักษณะต่าง ๆ กันทั้งแบบเหลี่ยมหรือกลม และมีหลายขนาดเพื่อให้เหมาะกับการใช้งาน

2. เลื่อย มีให้ใช้หลายแบบช่างต้องเข้าใจถึงจะใช้งานได้ดี

3. กบ สำหรับใช้ไสไม้เพื่อให้ไม่มีผิวเรียบ และมีหลายขนาดใช้ให้เหมาะกับงานแต่ละชนิด

4. บุ้ง เมื่อมีปัญหาการขัดแต่งในขั้นหยาบก็ต้องใช้บุ้งช่วยในการขัดเกลตาบแต่งผิวชิ้นงานให้เรียบร้อย บุ้งมีรูปร่างแตกต่างกันมีทั้งลักษณะกลม ครึ่งวงกลม สามเหลี่ยมและสี่เหลี่ยม

5. กระดาษทราย ใช้ในการขัดแต่งผิวไม้ให้สะอาดเรียบร้อย งานทุก ๆ ชิ้นต้องได้รับการขัดเกลตา

6. กาว ใช้ในการเชื่อมต่อและติดฉนิก เสริมแต่งเนื้อไม้ที่หลุดหายหรือแตกหักไปให้เป็นเนื้อเดียวกันนับว่ามีความสำคัญมากเช่นเดียวกัน

7. น้ำมัน ใช้ในการขัดปรับความคมของสิ่วให้ละเอียดหลังจากการลับด้วยหินลับ

8. หินลับ มีลักษณะตามรูปแบบของสิ่วมีทั้งด้านหยาบและด้านละเอียด

9. เหล็กตอกกลาย ใช้สำหรับตอกกลายผิวไม้ให้เป็นลวดลายตามต้องการเพื่อสร้างงานให้มีความงาม

10. ขวานใช้ในการปอกหรือเกลานเนื้อไม้ให้มีขนาดตามที่ต้องการ นอกจากที่กล่าวมาแล้ว แฉ่งน้อย ปัญจพรรค และคณะ (2536 : 23) ได้กล่าวถึงเครื่องมือที่ใช้ในการแกะสลักว่ายังมีเครื่องทุ่นแรงประเภทไฟฟ้า ซึ่งประกอบด้วย กบ สว่าน และเครื่องขัดไฟฟ้า

2.2.4 ประเภทของการแกะสลัก

รัตนะ อุทัยผล (2523 : 107) ได้กล่าวถึงประเภทของการแกะสลักไม้ไว้ว่าแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. ภาพลายเส้น ได้แก่ การแกะหรือเซาะร่องให้เป็นเส้นมีความหนักเบาเท่ากันทุกเส้น
2. ภาพนูนต่ำ ได้แก่ การแกะสลักรูปให้นูนสูงขึ้นมาจากพื้นเล็กน้อยแต่ไม่ถึงกับราบเหมือนกับการแกะลายเส้น หรือลายเบาสำหรับทำแม่พิมพ์
3. ภาพนูนสูง ได้แก่ การแกะสลักรูปให้สูงขึ้นมาและสังเกตเห็นเกือบสมบูรณ์เต็มตัว ภาพแกะสลักประเภทนี้ค่อนข้างให้ความละเอียดกว่าภาพนูนต่ำ
4. ภาพลอยตัว ได้แก่ ภาพซึ่งมองเห็นรอบด้าน ซึ่งส่วนมากมักจะเป็นภาพคน ภาพสัตว์ ถ้าเป็นภาพคนก็อาจแบ่งออกเป็นภาพเต็มตัว และภาพครึ่งตัว

สมถวิล เจริญทรัพย์ (2539 : 5) ได้กล่าวถึงประเภทของงานแกะสลักไม้ไว้เช่นเดียวกันโดยแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. ภาพลายเส้น (Engraving) ได้แก่ ประติมากรรมการแกะสลักหรือเซาะร่องให้เป็นเส้นมีความหนักเบาเท่ากันทุกเส้น ทั้งนี้ยังรวมถึงลักษณะของ “การจาร” ด้วย
2. ภาพนูนต่ำ (Bas Relief) หรือประติมากรรมร่องลึก ได้แก่ ประติมากรรมแกะสลักที่มีลักษณะนูนออกมาจากพื้นด้านหลังหรือพื้นผิวเดิมบ้างเล็กน้อย และอาจจะแกะสลักลึกลงไปในพื้นที่ผิววัสดุ ความงามของประติมากรรมชนิดนี้จะสามารถมองเห็นได้ชัดเจน เฉพาะด้านหน้าเพียงด้านเดียว ส่วนร่องลึกที่แกะสลักจะเน้นเส้นที่มั่นคงแน่นนอนของฝีมือช่าง เช่น ประติมากรรมนูนต่ำรูปหงส์ องค์พระปรมาภิไธยวัดจุฬาลงกรณ์ จังหวัดพิษณุโลก เป็นต้น
3. ภาพนูนสูง (Height Relief) ได้แก่ ประติมากรรมการแกะสลักที่มีภาพนูนออกมาจากพื้นด้านหลังของภาพประมาณครึ่งตัว ทำให้สามารถมองเห็นทั้งด้านหน้าและด้านข้างเป็นภาพที่ค่อนข้างละเอียดมากกว่าภาพนูนต่ำ เช่น หอไตรวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

4. ภาพลอยตัว (Round Relief) ได้แก่ ประติมากรรมการแกะสลักรูปที่มีรูปลอยตัวเป็นรูปสามมิติหรือรูปที่สามารถมองเห็นได้รอบด้าน มีความละเอียดและสมบูรณ์ มีฐานรองรับอยู่ทางตอนล่าง ช่างจึงต้องแกะสลักให้มีความงามทุกด้านและจัดตั้งให้มีการทรงตัวที่ดี เช่น พระพุทธรูป รูปปั้นคนและสัตว์ต่าง ๆ

2.2.5 ประเภทของผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลัก

ไชยวัฒน์ รุ่งเรืองศรี และคณะ (2528 : 30) ได้กล่าวถึงผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักว่ามี 3 ประเภทด้วยกันคือ

1. ผลิตภัณฑ์ที่แกะเป็นภาพลอยตัว เป็นรูปเลียนแบบธรรมชาติ ได้แก่ รูปสัตว์ รูปคน การแกะพระพุทธรูป และเครื่องใช้ ได้แก่ แจกัน ถ้วยชาม
2. ผลิตภัณฑ์ที่แกะเป็นภาพนูน เป็นลวดลายบนเครื่องเรือน ได้แก่ เฟอร์นิเจอร์ไม้แกะสลักประตู หน้าต่าง โต๊ะ ตู้ แผ่นภาพ เป็นต้น
3. ผลิตภัณฑ์ที่แกะสลักเลียนแบบของเก่า รวมทั้งกรรมวิธีต่าง ๆ ที่จะทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ทำมาใหม่มีลักษณะคล้ายของเก่า ได้แก่ ผลิตภัณฑ์แอคติก เฟอร์นิเจอร์แบบของเก่า ล้อเกวียน เป็นต้น

เน่งน้อย ปัญจพรรค์ และคณะ (2537 : 19) ได้กล่าวไว้ว่า ลวดลายที่ใช้ในการแกะสลักผลิตภัณฑ์นั้นมีมากมายที่แตกต่างกันไปตามท้องถิ่น โดยเฉพาะลวดลายไม้แกะสลักของล้านนา ส่วนใหญ่แล้วลวดลายของงานแกะสลักในล้านนาจะมาจากธรรมชาติและศาสนา ลวดลายที่ประดิษฐ์ลอกเลียนจากธรรมชาติ เช่น ลายกนก และลายเครือเถาชนิดต่าง ๆ มีในภาคกลางที่มีลายดังกล่าวนี้เช่นกันด้วย ส่วนที่ไม่มีในภาคกลางเลยมีแต่ในล้านนา เช่น ลายเมฆ สำหรับมีลวดลายจากพุทธศาสนามีลักษณะกับ ภาคกลางเพียงแต่มีการแสดงออกต่างกัน

ลายกนกของล้านนาเป็นลายเมฆและเมฆไหล ซึ่งมีความหมายถึงการอยู่เย็นเป็นสุข ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลและความอุดมสมบูรณ์

นอกจากนี้ยังมีลายจากคติความเชื่อในพุทธศาสนา และคติตามความเชื่ออื่น ๆ เช่น ลายสัตว์ ล้านนานิยมทำรูปสัตว์มาก โดยเฉพาะสัตว์ตามปีเกิด ปีขุน ของล้านนาเป็นรูปช้างไม่ใช่หมู เหมือนที่อื่นเนื่องจากคนล้านนาไม่นับถือหมู

นอกจากสัตว์ตามปีเกิดแล้ว ยังมีสัตว์ที่นิยมแกะสลักคือสิงห์ และที่นิยมเป็นพิเศษที่ล้านนาคืออนาค ซึ่งเป็นสัตว์ที่มีบทบาทสูงตามคติความเชื่อ รูปนาคมีปรากฏในศิลปกรรมแทบทุกชนิดของล้านนา

การแกะสลักมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ มิใช่เฉพาะประโยชน์ใช้สอยแต่มีคุณค่าทางด้านศิลปะในการยกระดับจิตใจของมนุษย์ให้รู้จักความสวยงาม ไม้ที่ใช้ในการแกะสลักมีมากมายหลายชนิดแต่ที่นิยมมากที่สุดคือไม้สักเพราะแกะสลักง่าย แผลงไม่รบกวน มีลวดลายสวยงาม ในการแกะสลักได้ใช้เครื่องมือหลายประเภท เพื่อทำการผลิตและตกแต่งผลงานศิลปะในรูปแบบของภาพลอยตัว ภาพนูน เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านใช้สอยและคุณค่าของความสวยงาม

2.3 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2.3.1 ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีนักวิชาการหลาย ๆ ท่านได้กล่าวไว้ดังนี้

สุทธิธิ์ ชูชาติ (2538 :32) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่มีอยู่จำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการพัฒนานำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยพยายามลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากร หรือก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรให้น้อยที่สุด และทะนุบำรุงสงวนรักษาทรัพยากรให้คงอยู่ในสภาพเดิมตลอดไป

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 2) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็กที่เข้ามาในแหล่งท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการจัดการอย่างดี เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพ มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมอย่างสม่ำเสมอ อย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538 : 12) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวรวมทั้งการจัดบริการอื่น ๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตโดย

1. ต้องดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
2. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
3. ต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว

4. ต้องชี้นำความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว
นั้น ๆ

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยว
ที่คนในชุมชนต้องได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมจัดการ ร่วมปฏิบัติงานและดำรงรักษาทรัพยากร
การท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวให้ยืนยาว โดยไม่เข้าไปเปลี่ยนแปลงจากสภาพ
เดิมที่เป็นอยู่ เพื่อใช้ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมเยือน เท่ากับเป็นการกระจายรายได้เข้าสู่
ท้องถิ่นอย่างเสมอภาค ทำให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของชุมชนในอนาคตได้

2.3.2 แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

โรเจอร์ส และสลิม (Rogers and Slim, 1995 : 162 - 163 อ้างใน ชูสิทธิ์ ชูชาติ,
2544 : 24 - 25) ได้ให้แนวคิดของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนดังนี้

2.3.2.1 สิ่งแวดล้อมเป็นทรัพย์สินสำคัญและมีคุณค่ายิ่งต่อการท่องเที่ยว
ต้องรักษาไว้ให้มีสภาพเหมือนเดิม สำหรับลูกหลานในอนาคต มิใช่ถูกทำลายในระยะสั้น

2.3.2.2 การท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมที่อำนวยความสะดวกประโยชน์ให้กับชุมชนและ
แหล่งท่องเที่ยวให้มีความเสมอภาคเท่าทันนักท่องเที่ยว หมายความว่า มิใช่นักท่องเที่ยวแสวงหา
ผลประโยชน์จากชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวอย่างเดียว ชุมชนควรได้รับประโยชน์ จากการท่องเที่ยว
อย่างเท่าเทียมกัน

2.3.2.3 การจัดการเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อม ต้อง
ส่งผลต่อการพัฒนาแบบยั่งยืน การท่องเที่ยวต้องไม่ทำลายทรัพยากร ก่อให้เกิดผลเสียหายในอนาคต
หรือส่งผลกระทบต่อการทำลายสิ่งแวดล้อม

2.3.2.4 กิจกรรมและการพัฒนาการท่องเที่ยว ควรจะยอมรับสภาพธรรมชาติและ
ลักษณะของสถานที่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของกิจกรรมหรือการพัฒนาดังกล่าวแล้ว กล่าวคือถ้าแหล่งท่องเที่ยวใด
เปราะบางทางธรรมชาติมากเกินไป ก็ควรพัฒนาสถานที่นั้นภายในขอบเขตและให้กระทบต่อ
ธรรมชาติน้อยที่สุด เช่น จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว จำกัดกิจกรรมและเวลาของการท่องเที่ยว

2.3.2.5 ความกลมกลืนที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว ต้องเกิดจากความต้องการของ
นักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น และสถานที่ท่องเที่ยว

2.3.2.6 การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง
ต้องไม่ทำลายหลักการของการพัฒนาแบบยั่งยืน

2.3.2.7 องค์กรทางด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยว องค์กรในท้องถิ่น และองค์กรด้านสิ่งแวดล้อมต้องยอมรับในหลักการดังกล่าวแล้ว และจะต้องปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติที่แท้จริง

เฟลเนล (Fennel, 1999 : 31) ได้อ้างแนวคิดของ เฮทเซอร์ (Hetezer) ซึ่งสรุปแนวคิดในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ 4 ประการดังนี้

1. การท่องเที่ยวต้องกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด
2. การท่องเที่ยวต้องเคารพในวัฒนธรรมของท้องถิ่น และกระทบต่อวัฒนธรรมดังกล่าวเล็กน้อยที่สุด
3. การท่องเที่ยวต้องยอมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์มากที่สุด
4. นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจจากกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว

แนวคิดเริ่มต้นเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) จึงเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการพัฒนาแบบยั่งยืนและดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

ลิกโคริชและเจนกินส์ (Lickorish and Jenkins, 1997 : 76-79) ได้กล่าวถึงแนวคิดการท่องเที่ยวทางสังคมและวัฒนธรรมว่า เป็นการเข้าไปสัมผัสกับประเพณี ทัศนคติ และแบบแผนการดำเนินชีวิตของคนในสังคมหนึ่งที่มีเอกลักษณ์เป็นของสังคมนั้น ๆ ที่มีการสั่งสมต่อกันมาจาก คนรุ่นก่อนแล้วเกิดการเรียนรู้และถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไป โดยกระบวนการสืบทอดทางวัฒนธรรม มักจะมีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาเพื่อรองรับการพัฒนาทางสังคม วัฒนธรรม เป็นได้ทั้งนามธรรม เช่น ความเชื่อ ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี และศาสนา เป็นต้น และวัฒนธรรม ที่เป็นรูปธรรม อาทิ โบราณสถาน โบราณวัตถุ งานหัตถกรรม รวมทั้งเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งทั้ง 2 ประเภทดังกล่าว สามารถพัฒนาสู่ขั้นอารยธรรมได้ และกลับกันอาจทำให้เกิดการล่าทางวัฒนธรรมและสูญเสียวัฒนธรรมในที่สุด

ซวาร์บรูค (Swarbrooks, 2000 : 306-308) กล่าวถึงแนวคิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมว่าเป็นการเดินทางเพื่อศึกษา เรียนรู้และชื่นชมในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถาน ศาสนสถาน รวมถึงการเดินทางเพื่อชื่นชมวิถีชีวิต เทศกาล งานประเพณี และศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งที่มีมานานแล้ว และที่จัดขึ้นเป็นกาลเฉพาะ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะขึ้นต่อบุคคลและชุมชนนั้น ๆ โดยให้เกิดขึ้นน้อยที่สุดหรือไม่ให้เกิดขึ้นเลยหากเป็นไปได้ทางด้านเจ้าบ้านหรือชุมชนท้องถิ่นก็ช่วยกันรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมไว้เพื่อไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือตัดแปลงศิลปวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ถ้าหากมีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยก็สามารถทำได้ แต่ต้องไม่ทำให้เสียรูปแบบดั้งเดิมหรือความหมายที่เป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่งหากไม่รักษาไว้จะก่อให้เกิดการสูญเสียคุณค่าทางวัฒนธรรม

สุทธิ์ ชูชาติ (2545 : 3) ได้ให้แนวคิดของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ไม่ต่อต้านการเจริญเติบโตอันเนื่องมาจากการพัฒนา แต่ต้องเน้นข้อจำกัดของการเจริญเติบโต และการท่องเที่ยวต้องจัดการบริหารภายใต้ข้อจำกัดนี้
2. ต้องจัดการวางแผนและการจัดการที่เหมาะสมเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่เกิดขึ้นต่อธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์
3. คำนึงผลกระทบยาวมากกว่าระยะสั้น
4. การจัดการด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมิได้มุ่งเน้นการจัดการสิ่งแวดล้อม แต่รวมถึงเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง การบริหาร
5. ให้ความสำคัญกับความต้องการที่ทำให้มนุษย์เกิดความพึงพอใจ แต่ต้องอยู่ภายใต้ความเสมอภาคและยุติธรรม
6. ผู้มีส่วนได้เสียกับการท่องเที่ยว รวมทั้ง NGO ต้องร่วมกันตัดสินใจแก้ปัญหาและ ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
7. เป้าหมายเป็นสิ่งสูงสุด บางอย่างอาจมีข้อจำกัดแต่ผลสำเร็จทั้งในระยะสั้นและระยะยาวก็จะนำไปสู่การยั่งยืนได้

และในเรื่องเดียวกันนี้ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540:8-9) ได้เสนอแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในลักษณะของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมไม่มีการซื้อขายวัฒนธรรม และชีวิตสร้างความชอบธรรมในชุมชน สร้างความคุ้นเคยกับประชาชนในท้องถิ่นอื่น หรือประเทศอื่น เพื่อที่จะเข้าใจและซาบซึ้งต่อวัฒนธรรมของชุมชน การท่องเที่ยวจึงเป็นการการก่อให้เกิดความรู้และการติดต่อสื่อสาร ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความเข้าใจของคนทั้งโลกเข้าด้วยกัน อันจะนำไปอย่างสู่สันติสุข อยู่รวมอย่างสันติสุข อย่างสันติสุขกันทั้งปัจจุบันและอนาคต

2.3.3 ประเภทของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

สุทธิ์ ชูชาติ (2545 : 3-5) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable) เป็นแบบแผนหลักรวมการท่องเที่ยวหลาย ๆ ประเภทด้วยกันเช่น

1. การท่องเที่ยวทางธรรมชาติหรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ (Eco Tourism) โดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมมากกว่าผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้รวมทั้งสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ สิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรม การเข้าไปท่องเที่ยวต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดผล

กระทบต่อระบบนิเวศ โอกาสทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นต้องสอดคล้องต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเป็นการท่องเที่ยวที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวางแผนและรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว

2. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม(Cultural Tourism) ที่มีรูปแบบการดำเนินวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมที่มีการประพุดติการปฏิบัติยึดถือและสืบทอดกันมาตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้าไปสัมผัสให้การศึกษารเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับทรัพยากรทางวัฒนธรรม ได้แก่ สภาพการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน หมู่บ้านชาวเขา งานเทศกาล ประเพณีวัฒนธรรม ศูนย์แสดงวัฒนธรรมประเพณีและงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น การแกะสลัก เครื่องจักสาน เครื่องเงิน เครื่องเงิน ผ้าทอ เป็นต้น แต่ต้องไม่ทำลายสภาพแวดล้อม

3. การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพเชิงวัฒนธรรม (Health Tourism) เป็นกิจกรรมของคนในชุมชนที่มีการประพุดติปฏิบัติสืบทอดกันมามีนักท่องเที่ยวให้เข้าไปสัมผัส เพื่อให้ได้รับความพึงพอใจทั้งสภาพกายและสภาพจิต

สุขภาพกายที่ได้รับจากการเข้าไปท่องเที่ยว และสัมผัส ได้แก่ การใช้บริการแหล่งน้ำแร่ น้ำพุร้อน บ่อโคลน และการนวดแผนโบราณ เป็นต้น

สุขภาพจิตใจที่ได้รับจากการท่องเที่ยว ได้แก่ การได้ไปท่องเที่ยวด้วยความศรัทธาใน พุทธศาสนา ศึกษาวัฒนธรรมต่างถิ่น ความเชื่อในประเพณีวัฒนธรรม ปรางค์การณ์ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้มีการสืบทอดและปฏิบัติกันมา เมื่อนักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัสจะรู้สึกถึงความพอใจในความสวยงามทั้งร่างกายและจิตใจ

4. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) เป็นการท่องเที่ยวในโบราณสถานและศาสนาที่มนุษย์เราได้สร้างสรรค์ในงานวัตถุประสงค์และเพื่อประโยชน์ของมนุษย์เอง ทั้งที่เป็นมรดกของอดีตและได้สร้างเสริมขึ้นมาในปัจจุบัน มีผลดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ถึงความเป็นมาในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ พระราชวัง ศาสนสถาน โบราณวัตถุสถาน อนุสรณ์สถาน และพิพิธภัณฑน์ เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์แหล่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญจึงต้องตระหนัก ระมัดระวัง และอนุรักษ์ไว้ให้ยืนยาว

5. การท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม (Agro Tourism) เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของคนในชุมชน ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร แนวหินปะการัง ถ้ำต่าง ๆ สวนรุกขชาติ สวนอุทยาน เป็นต้น โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวของตนเอง และเกิดความหวงแหนในถิ่นที่อยู่ของตนเพื่อธำรงไว้ซึ่งสุนทรียภาพอย่างยั่งยืน และคนในชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียมกันอย่างยืนยาว

เฟนเนล (Fennel, 1999 : 26-27) กล่าวถึงประเภทของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า ในปัจจุบันการท่องเที่ยวแบบทางเลือกได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงสังคม-วัฒนธรรม (Socio-Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นให้สัมผัสกับการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม แต่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นพื้นที่ศึกษาในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ให้ความสำคัญทางด้านสังคม-วัฒนธรรม น้อยกว่าการท่องเที่ยวเชิงสังคม-วัฒนธรรม

การท่องเที่ยวทั้ง 2 ประเภทดังกล่าวมาแล้ว จัดเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จากการแบ่งเป็นประเภทการท่องเที่ยวดังกล่าวมาแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบทางเลือกที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองการพัฒนาแบบยั่งยืน และ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเน้นพื้นที่ธรรมชาติเป็นเป้าหมายหลักในการท่องเที่ยวมีความคล้ายคลึงกับการท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural Tourism) แต่ในด้านการศึกษาและการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นแล้วการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ความสำคัญมากกว่า

2.4 ชุมชนเข้มแข็ง

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (2540-2544 : 74) ได้สนับสนุนให้ประชาชนทุกภาคทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ และมีนโยบายสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น หัวใจสำคัญของความสำเร็จอยู่ที่ชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการถักทอความรู้ ความคิดประสบการณ์ ตลอดจนทรัพยากรเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ประสบผลสำเร็จ แต่จุดมุ่งหมายดังกล่าวจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนจะเป็นผู้ที่รู้ปัญหาของตนได้ดี โดยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดพลังกลุ่มพลังความคิด ผู้จัดการจากประสบการณ์ ที่สร้างสรรค์มาด้วยภูมิปัญญาของคนในชุมชน อันจะส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้

2.4.1 ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

กระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 2) ได้ให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็งว่า คือ ชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองและพึ่งกันเองได้อย่างยั่งยืนและสมศักดิ์ศรี ในสังคมโลก

ธีรยุทธ์ บุญมี (2538 : 38) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่มี วัฒนธรรมหนักแน่น มีการลงทุนลงแรงของสังคมทั้งหมด โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมสร้างกิจกรรม สร้างกลุ่มองค์กร สถาบันต่าง ๆ นั้นทางสังคมและวัฒนธรรมของประชาชนให้มากที่สุด ภาคเอกชนต้องให้ความสนใจในการสร้างให้เกิดทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม ที่จะทำให้เกิดกลุ่มองค์กรรวมเป็นสังคมที่เข้มแข็ง

ธีรพงษ์ แก้วหาญ (2543 : 49) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่ประกอบด้วย

1. ภูมิปัญญาและความรู้ที่สืบสานและประยุกต์ให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก
2. องค์กรชุมชนและกลุ่มผู้นำที่มีคุณธรรมและภูมิปัญญา
3. เวทีการเรียนรู้และกระบวนการจากภายนอกซึ่งนำมาถึงความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในการจัดการกับปัญหาและการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง

สมพันธ์ เตชะอธิก (2541 : 76-77) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่ร่วมมือกันสร้างเวทีแห่งการเรียนรู้ ร่วมมือกันทำงานภายใต้แนวคิดการทำงานแบบมีส่วนร่วม แบบเสมอภาค และความร่วมมือแบบพหุภาคี

2.4.2 แนวความคิดชุมชนเข้มแข็ง

นัทรทิพย์ นาดสุภา (2540 : 75-77) ได้กล่าวถึงแนวคิดชุมชนเข้มแข็งไว้เป็น 2 ประเด็น คือ

ประเด็นแรก เป็นเรื่องลักษณะพิเศษของชุมชนหมู่บ้านไทยซึ่งประเด็นนี้มีความสำคัญมาก เพราะเป็นพื้นฐานทางทฤษฎี นักสังคมวิทยา มนุษยวิทยา ซึ่งให้เห็นว่าจุดสำคัญอยู่ที่สังคมเข้มแข็ง เมื่อสังคมเข้มแข็งก็เปรียบเสมือนมีการป้องกันโรคได้ดี ชุมชนเข้มแข็งจะสามารถแก้ไขปัญหาดัง ๆ ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะวิกฤตการณ์ทางด้านเศรษฐกิจสังคมที่เกิดขึ้นระบบครอบครัวที่เข้มแข็งจะไม่ได้รับผลกระทบจากทุก ๆ ปัจจัย

ประเด็นที่สอง เป็นเรื่องแนวคิดการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง หากเราพิจารณาว่าชุมชนคือสถาบันชาวบ้านที่มาแต่โบราณกาล การมีชุมชนอยู่ทำให้ชาวบ้านมีการพึ่งพาตนเองได้

ประเวศ วะสี (2537 : 5-14) ได้กล่าวถึงแนวคิดชุมชนเข้มแข็งไว้เป็น 3 องค์ประกอบคือ

1. ต้องมีธรรมะ มีความเอื้ออาทรต่อกันไม่เอาเปรียบกัน พัฒนาความดีต่าง ๆ

2. ต้องมีการรวมตัวกัน มีผู้นำขึ้นหลายคนทั้งหญิงและชายมีกลุ่มต่าง ๆ เกิดขึ้นซึ่งถือเป็นองค์กร การมีกลุ่มต่าง ๆ เกิดขึ้นทำให้มีการจัดการ

3. ต้องมีการเรียนรู้ พยายามเรียนรู้ว่าทำอะไรดีไม่ดี หากความรู้และเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

ทั้งสามองค์ประกอบนี้มาผนวกกันทำให้เกิดพลังอันยิ่งใหญ่ สามารถที่จะเอาชนะอุปสรรคทุกชนิดได้ แก่ความยากจนได้ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ แก้ปัญหาสังคมทำให้ครอบครัวและชุมชนเป็นปึกแผ่นพึ่งพาตนเองได้ลดหรือขจัดปัญหาสังคมทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง

2.4.3 ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

สีลาภรณ์ นาคทรพรพ และคณะ (2538 : 132) ได้กล่าวไว้ว่าองค์กรที่เข้มแข็งมีลักษณะดังนี้

1. มีการนำมิติด้านวัฒนธรรมมาผสมผสานในการทำกิจกรรม เพราะการมีฐานการรวมตัวทางวัฒนธรรมจะเป็นเครื่องยึดโยงให้สามารถสร้างองค์กรชุมชนได้ง่ายและมีคุณภาพ
2. มีประสิทธิภาพในการตอบสนองต่อปัญหาได้อย่างรวดเร็ว ถึงแม้ปัญหานั้นจะยาก หรือง่าย
3. มีการพัฒนากระบวนการการเรียนรู้มีการวิเคราะห์เชื่อมโยงปัญหา กับสาเหตุ มีสติและ จิตสำนึก
4. มีการจัดกลุ่มในการทำกิจกรรมต่าง ๆ กลุ่มมีความพร้อมเพียงสามัคคี
5. มีผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกและชุมชน โดยมีผู้นำหลายคนหลายด้าน
6. มีการกระจายผลประโยชน์แก่สมาชิกอย่างยุติธรรม
7. ได้รับการยอมรับนับถือจากองค์กรภายนอก โดยได้รับการสนับสนุน เช่น เงินทุน ทรัพยากรในกิจกรรมต่าง ๆ และการมีคนมาเยี่ยมชมศึกษาดูงานของชุมชน
8. มีการขยายผล ขยายกิจกรรม ขยายเครือข่าย ที่มีหลากหลายมากขึ้น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2539 : 81-82) ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็งไว้ 4 ประการคือ

1. เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ทุกคนในชุมชนร่วมเรียนรู้ ชุมชนนั้นจะรู้ทันข่าวทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งเพิ่มพูนความรู้อยู่เสมอ
2. เป็นชุมชนที่รู้จักจัดการตัวเอง (Community Management) ด้วยกิจกรรม 4 ประการคือการวางแผนการจัดการกระบวนการขององค์กรของตนเอง การลงมือปฏิบัติตามแผนการประเมินผล

3. เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) อาจแสดงความรักดีต่อชุมชน ความรู้สึกเป็น เจ้าของหวงแหน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน

4. เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (Peaceful) คนมีคุณภาพและคุณธรรม สงบสุข จิตใจ เยือกเย็น

สรุปได้ว่าความเข้มแข็งของชุมชน จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อร่วมกันส่งเสริมและพัฒนา เพิ่มบทบาทของประชาชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา และร่วมพัฒนาโดยใช้ภูมิปัญญาที่สืบสานมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลง สนับสนุนให้เป็นผู้หน้าที่ดี มีคุณธรรม และภูมิปัญญา เป็นเวทีแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อจะได้ส่งเสริมรักษาและพัฒนาภูมิปัญญาที่ได้รับจากบรรพบุรุษให้เกิดประโยชน์ต่อคนในชุมชน และเมื่อคนในชุมชนมีความ เป็นอยู่ที่ดีมีอาชีพที่พึ่งพาตนเองได้ก็จะทำให้ชุมชนนั้นมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

2.5 เทคนิคการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis)

2.5.1 ความหมายของการวิเคราะห์ SWOT

ความหมายของการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) มีดังนี้

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2538 : 23) กล่าวว่า การวิเคราะห์ SWOT Analysis หมายถึง การวิเคราะห์หาข้อได้เปรียบ ข้อจำกัด หรือปัญหาอันจะนำมาใช้ในการวางแผน ในการสร้าง โอกาสหรือกลยุทธ์ การส่งเสริมการขายของผลิตภัณฑ์ใดผลิตภัณฑ์หนึ่งต่อไป

สุปัญญา ไชยชาญ (2534 : 121) ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ไว้ในทำนองเดียวกันว่าหมายถึง การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคทางการตลาด เป็นกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติมาเสมอก่อนหรือระหว่างการวางแผนการตลาด นักการตลาดมีความจำเป็นต้องเสาะแสวงหา ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ทั้งภายนอกและภายในองค์กร มาทำการวิเคราะห์และตรวจสอบหาความเป็นไปได้ หรือโอกาสที่ องค์กรมีอยู่

นันทิยา หุตานุวัตร และคณะ (2542 : 2) ได้ให้ความหมายของการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ไว้ว่า เป็นเครื่องมือการวางแผน กลยุทธ์ ที่ใช้ได้กับธุรกิจทุกขนาด ตั้งแต่งานพัฒนาชุมชน ธุรกิจขนาดเล็ก ธุรกิจขนาดจิ๋วที่ทำอยู่ กับบ้าน หรือการวางแผนอาชีพส่วนบุคคล ทำให้รับรู้สถานการณ์ทั้งที่เป็นไปในทางบวกและเป็นไปในทางลบช่วยให้เข้าใจศักยภาพของงานได้

จากความหมายที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) หมายถึง ความสามารถและสถานการณ์ที่เป็นบวก ซึ่งจะนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และ จุดมุ่งหมายในการหาโอกาสที่จะนำไปสร้างกลยุทธ์และการวางแผนที่ดียังสามารถที่จะขจัดข้อบกพร่องหรือจุดด้อยต่าง ๆ ไม่ให้เกิดขึ้นแก่องค์กร

2.5.2 คุณลักษณะของการวิเคราะห์ SWOT 7 ประการ

นันทิยา หุตานวัตร และคณะ (2542 : 10-15) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของกระบวนการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ว่าเป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพ ในการสร้างกลยุทธ์สำหรับธุรกิจชุมชนได้ดี โดยมีคุณลักษณะ 7 ประการ ดังนี้

2.5.2.1 การมีส่วนร่วม

ผู้นำเป็นผู้มีอิทธิพลและมีส่วนร่วมสูงสุดในการกำหนดกลยุทธ์ของกลุ่ม ผู้นำจะเป็นผู้คิดริเริ่มค้นหาปัจจัย ตัดสินใจตลอดจนสามารถเสนอกฎยุทธ์ทางเลือกได้ นอกจากนี้กระบวนการ SWOT Analysis ยังเอื้อให้สมาชิกซักถาม เสนอแนะและมีส่วนร่วมจัดลำดับความสำคัญของกลยุทธ์ ซึ่งทำให้สมาชิกทราบถึงทิศทาง และแผนงานของกลุ่ม

2.5.2.2 กระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้เกิดจากการที่ผู้เข้าร่วมต้องคิดอย่างจริงจัง ต้องเสนอความคิดเห็นของตนต่อกลุ่ม ต้องอภิปรายโต้แย้งแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและที่สำคัญต้องตัดสินใจเลือกทิศทางและกลยุทธ์ของกลุ่ม การวิเคราะห์ SWOT Analysis เอื้อให้ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้เรื่องหลัก 2 เรื่องคือผู้เข้าร่วมเรียนรู้เรื่องของกลุ่มของตนได้กระจ่างขึ้น และทำให้เกิดการเรียนรู้เรื่องการวางแผนแบบทีมและเป็นระบบ

2.5.2.3 การใช้เหตุผลในการคิดและตัดสินใจ

การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค (SWOT Analysis) เป็นกระบวนการที่เป็นระบบ ซึ่งเอื้อให้เกิดการให้เหตุผลในการคิดและตัดสินใจ กำหนดกลยุทธ์ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการ ผู้เข้าร่วมต้องใช้ความคิด และอภิปรายถึงเหตุผลต่าง ๆ ในการตัดสินใจ ซึ่งทำให้เกิดความรอบคอบในการกำหนดกลยุทธ์

2.5.2.4 การใช้ข้อมูลที่ถูกต้องและมีความสำคัญต่อกลุ่มทั้งทางบวกและทางลบ ข้อมูลที่ใช้ในการกระบวนการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) มาจาก 3 แหล่ง คือ

- 1) จากประสบการณ์การทำงานของผู้เข้าร่วม
 - 2) จากผลการศึกษาวิเคราะห์องค์กร
 - 3) จากแหล่งข้อมูลภายนอก เช่น วิทยากรที่เชิญมาให้ความรู้เพิ่มเติม
- เกี่ยวกับข้อมูล เป็นต้น ข้อมูลที่สำคัญและถูกต้องนี้ทำให้เกิดผลดีต่อกระบวนการ SWOT Analysis
- 3 ประการ คือ

- (1) เอื้อให้เกิดการมองเห็นโลกได้ดี
- (2) กำหนดภารกิจและวัตถุประสงค์สอดคล้องกับสถานการณ์
- (3) ระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดได้ใกล้เคียงกับความ

เป็นจริง

2.5.2.5 กระตุ้นให้คิดและเปิดเผยประเด็นที่ซ่อนเร้น

กระบวนการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) เป็นกระบวนการที่ต้องใช้ความคิด การวิเคราะห์ และการอภิปรายโต้เถียง เพื่อบรรลุถึงการตัดสินใจร่วมกัน ดังนั้น กระบวนการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) จึงสร้างสรรค์ให้เกิดการคิด การมองและความเข้าใจแง่มุมใหม่ โดยผู้เข้าร่วมอาจไม่เคยคิดหรือเห็นแง่มุมใหม่นี้มาก่อน ซึ่งก่อให้เกิดการเปิดเผยประเด็นที่ซ่อนเร้นของกลุ่มหรือคลี่คลายสถานการณ์ ที่ซับซ้อนให้เห็นได้ชัดเจนขึ้น ความชัดเจนดังกล่าวมีผลต่อการกำหนดกลยุทธ์

2.5.2.6 การเป็นเจ้าของและพันธะสัญญา

จากการที่ผู้เข้าร่วมเป็นผู้คิด วิเคราะห์ ใช้เหตุผล อภิปรายแลกเปลี่ยน จนกระทั่งนำไปสู่การตัดสินใจของตนเองในการกำหนดภารกิจ วัตถุประสงค์ และกลยุทธ์ของกลุ่มกระบวนการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) จึงช่วยสร้างให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของแผนงานและเกิดความผูกพันต่อการนำแผนกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ อย่างไรก็ตามการปฏิบัติตามแผนยังต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไข หรือมีตัวแปรบางอย่างที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต ดังนั้น กระบวนการวิเคราะห์ SWOT Analysis จึงควรใช้อย่างต่อเนื่องเป็นประจำ เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์และเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลง

2.5.2.7 การปฏิบัติทันที

กระบวนการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) เปิดเผยให้เห็นจุดอ่อนที่เป็นปัญหา ซึ่งผู้เข้าร่วมพิจารณาว่าเป็นปัญหาเร่งด่วนที่ต้องแก้ไข เมื่อเสร็จสิ้นการวางแผนผู้เข้าร่วมจะลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหานั้น ๆ ทันที หรือบางครั้งอาจไม่รอจน

สิ้นสุดกระบวนการก็ทำการแก้ไขปัญหานั้น ๆ เลย จึงอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ทำให้เกิดผลทางการปฏิบัติทันที

การศึกษาวิเคราะห์ธุรกิจชุมชนนอกจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ แล้ว การมีความเข้าใจลักษณะธรรมชาติของกลุ่มอาชีพและองค์กร ชาวบ้าน หรือ ความรู้เกี่ยวกับธุรกิจ โดยเฉพาะธุรกิจของชุมชนนั้น ๆ ความสามารถดังกล่าวเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้กระบวนการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค (SWOT Analysis) มีประสิทธิภาพ ในการตัดสินใจ ดำเนินงานของผลิตภัณฑ์ในชุมชน ดังนั้นการวิเคราะห์จึงเป็นการศึกษาเพื่อ ได้มาซึ่งผลของความรู้ที่ถูกต้องตามกระบวนการเป็นอย่างดีแล้ว จึงสามารถที่จะนำไป ดำเนินการตามแนวทางที่ตั้งไว้

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ไชยวัฒน์ รุ่งเรืองศรี และคณะ (2528) ได้ศึกษาเรื่องหัตถกรรมในจังหวัดเชียงใหม่และ ลำพูน จากการศึกษาพบว่างานหัตถกรรมที่ถือเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ในการสร้างสรรค์ ประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ให้เหมาะสมกับสภาพการดำรงชีวิตของชาวชนบท ในแต่ละท้องถิ่นมีการนำเอาวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ มาสร้างงานหัตถกรรม และยังเป็นเอกลักษณ์ทางศิลปะ ประจำถิ่น แล้วเจริญพัฒนาไปเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายเป็นสินค้าได้ การทำหัตถกรรม ไม้แกะสลักเป็นลักษณะการทำงานที่ไม่ถือว่าเป็นงานเพศใดเพศหนึ่งโดยเฉพาะมีการทำงานร่วมกัน ในงานแต่ละชิ้น ดังเช่น การแกะลายนูนสูงในจังหวัดเชียงใหม่ แต่การแกะสลักไม้ในจังหวัดลำพูน กลับมีแรงงานชายเกือบทั้งหมด เนื่องจากจังหวัดลำพูนเน้นการแกะสลักภาวนูนสูงและลอยตัว แรงงานส่วนมากอาศัยอยู่ในหมู่บ้านมีอายุเฉลี่ย 26 ปี อิทธิพลที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ แรงงานเหล่านี้เลือกอาชีพแกะสลักไม้ คือการที่ในหมู่บ้านนั้น ๆ มีการประกอบอาชีพแกะสลักไม้ มานาน คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านรับจ้างแกะสลักไม้ แรงงานจึงได้รับการฝึกทักษะการแกะสลักมาจากเพื่อนฝูง และญาติพี่น้อง โดยเฉพาะทำงานมานานคนละ 8 ปี ผู้ที่ทำงานในสถานประกอบการจะเป็นผู้ที่มีความรู้ ทักษะ ประสบการณ์มากที่สุด และไม่พบว่าแรงงานไม้แกะสลักคนใดมีการเรียนรู้ทักษะงาน แกะสลักไม้จากโรงเรียนเลย แต่จะเป็นการฝึกหัดกับญาติหรือเพื่อนฝูงที่สนใจเท่านั้น

และยังพบอีกว่าการผลิตหัตถกรรมไม้แกะสลักในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน ส่วนใหญ่ มีลักษณะเป็น โรงงาน ซึ่งโรงงานในระดับหมู่บ้าน เป็นโรงงานขนาดเล็กตั้งอยู่ในบริเวณที่อยู่อาศัย ช่างแกะสลักมีรายได้เฉลี่ยในปี 2527 คนละ 1,192 บาทต่อเดือน แต่ในเดือนที่มีเวลางานมากจะ ได้รายได้มากกว่านี้ ส่วนช่างที่ทำงานรายวันจะมีรายได้ 40 บาทต่อวัน

สำหรับตลาดต่างประเทศที่สำคัญได้แก่ สหรัฐฯ เยอรมัน ฝรั่งเศส แคนาดา และญี่ปุ่น ส่วนประเทศคู่แข่งที่สำคัญได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น เกาหลี ไต้หวัน ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย โดยเฉพาะประเทศมาเลเซียและอินโดนีเซีย นอกจากนี้ไชยวัฒน์ รุ่งเรืองศรี และคณะ (2528) ยังได้พบปัญหาของงานแกะสลักดังนี้

1. ปัญหาขาดช่างฝีมือ

ปัจจุบันช่างแกะสลักที่มีฝีมือมีจำนวนน้อยลงทุกที ทำให้ผลงานที่สวยงามและมีคุณภาพลดลงไปด้วย ซึ่งในอนาคตหากไม่มีการสืบทอดวิชาสู่คนรุ่นหลัง งานแกะสลักนี้อาจค่อย ๆ สูญหายไปจากท้องถิ่นในที่สุด ส่วนของแรงงานยังผูกพันกับการทำเกษตรของครอบครัว ทำให้การผลิตหัตถกรรมลดลงในช่วงฤดูทำนา และการหยุดงานทำให้แรงงานไม่สามารถพัฒนาฝีมือได้อย่างต่อเนื่อง

2. ปัญหาขาดวัตถุดิบ

ไม้สัก ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่สำคัญในการแกะสลักไม้ได้ลดจำนวนลงอย่างมาก ช่างแกะสลักจึงหันไปใช้ไม้ชนิดอื่นแทน เช่น ไม้ฉำฉาหรือจามจุรี ไม้มะตูม ไม้แดง ไม้โพธิ์ ไม้จันทร์หอม ไม้คู้ และไม้มะค่า ซึ่งการใช้ไม้ชนิดอื่นแทน ไม้สักทำให้ชิ้นงานมีความสวยงามลดลง นอกจากนี้ปัญหาด้านปริมาณไม้สักแล้ว ราคาไม้ฉำฉาที่จำหน่ายในตลาดก็ค่อนข้างสูง ดังนั้นราคาสินค้าแกะสลักจึงแพงตามไปด้วย

สมชาย ณ นครพนม และคณะ (2537) ได้ทำการศึกษาเรื่อง เสน่ห์ไม้แกะสลักล้านนา พบว่ามีศิลปินอิสระและสถาปนิกที่สร้างงานสมัยใหม่และอนุรักษ์งานแบบประเพณีดั้งเดิมของล้านนาก็ยังมีสืบเชื้อสายอยู่บ้าง พอที่จะสืบทอดกันได้ไม่ขาดสาย สถาปนิกเหล่านี้จะเป็นที่รู้จักกันในหมู่พระสงฆ์ตามวัดต่าง ๆ แต่ละคนจะเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น แกะประตูก็ประตูอย่างเดียว แกะหน้าบันก็หน้าบัน คันทวยก็คันทวย ถ้าวัดไหนจะสร้างโบสถ์วิหารหรือจะซ่อมแซมของเก่าก็ต้องรอเวลา ขณะที่ทำการวิจัยอยู่นี้ก็มีงานที่น่าสนใจที่สถาปนิกช่างได้ทำกันอยู่หลายแห่ง เช่น ที่วัดเจดีย์งาม อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ มีการแกะสลักเสาทุกต้นที่วัดกลางเวียงเชียงราย ก็กำลังแกะบานประตู เพดาน และส่วนอื่น ๆ อยู่ และที่หอมมณเฑียรธรรม วัดบุพพาราม อำเภอเมืองเชียงใหม่ กำลังแกะประตู หน้าต่างใหม่ ซึ่งล้วนเป็นงานที่มีค่าและน่าชื่นชม

วิฒนะ วัฒนาพันธุ์ และคณะ (2544) ได้ศึกษาถึงเรื่องศิลปะพื้นบ้านล้านนา การเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ พบว่าช่างพื้นบ้านเกือบทั้งหมดได้พัฒนาทักษะฝีมือของตนขึ้นถึงขั้นประกอบอาชีพด้วยตนเอง โดยมีได้เรียกค่าใช้จ่ายในการลงทุนจัดการศึกษาหรือโครงการฝึกอาชีพ (Career Training) แต่อย่างไรเลย นับเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐได้เป็นอย่างดี เกียรติภูมิของความเป็นช่าง (Pride) นอกเหนือจากความจำเป็นที่ต้องแสวงหาอาชีพเพื่อจะอยู่ใน

สังคมแล้ว ช่างเหล่านี้ได้พบว่าตนเองมีคุณสมบัติอย่างหนึ่งที่นำภาคภูมิใจและเลี้ยงชีพได้ด้วยการแกะสลักไม้

ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และคณะ (2528) ได้ศึกษาเรื่องหัตถกรรมในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน บทบาททางเศรษฐกิจและสังคมของอุตสาหกรรมภาคหัตถกรรมในประเทศไทย พบว่างานหัตถกรรมเป็นงานประเภทหนึ่งในภาคอุตสาหกรรมที่มีการใช้แรงงานสูงต่อมูลค่าเพิ่มหนึ่งหน่วย ซึ่งจะลดอัตราการว่างงานในชนบทได้ดี โดยเฉพาะการว่างงานตามฤดูกาลของเกษตรกรในเขตเกษตรน้ำฝน งานหัตถกรรมเป็นงานที่สร้างเพิ่มขึ้นได้เป็นอย่างดีในชนบท เพราะมีความพร้อมพื้นฐานอยู่แล้วหลายด้าน เช่น แรงงาน วัตถุดิบ เป็นต้น เป็นการช่วยให้ชาวชนบทมีรายได้มากขึ้น เป็นการลดหรือชะลอการขยายตัวของช่องว่างทางรายได้ ระหว่างชาวชนบทและประชากรในเขตเมืองให้น้อยหรือช้าลง นอกจากชาวชนบทจะมีรายได้จากการขายแรงงานหรือประกอบอาชีพหัตถกรรมแล้วธุรกิจอื่น ๆ ในระบบเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์หัตถกรรมก็มีรายได้ด้วย นั่นก็คืองานหัตถกรรมมีส่วนช่วยรายได้ประชาชาติให้กับระบบเศรษฐกิจมีส่วนช่วยสร้างเงินตราต่างประเทศ และได้เพิ่มบทบาทในด้านนี้โดยผ่านการท่องเที่ยวของชาวต่างประเทศ และการส่งออกมากขึ้นตามลำดับ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยบรรเทาปัญหาการขาดดุลการค้าได้ นอกจากนี้งานหัตถกรรมยังมีส่วนช่วยส่งเสริมให้มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้วให้น่าสนใจมากขึ้น การที่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมากขึ้นทำให้รัฐมีรายได้จากภาษีของค่าใช้จ่ายนั้นอีกทางด้วย

แน่นน้อย ปัญจพรรค และคณะ (2537) ได้ศึกษาเรื่องเสน่ห์ไม้แกะสลักล้านนาพบว่า การแกะสลักไม้เพื่อเป็นงานหัตถอุตสาหกรรมสมัยใหม่ในภาคเหนือตอนบน โดยเฉพาะที่เชียงใหม่ เป็นแหล่งผลิตสินค้าหัตถกรรมประเภทไม้แกะสลักมากที่สุดของประเทศไทย ทั้งในตัวเมืองและตามอำเภอรอบนอก ยังเป็นแหล่งรับซื้อผลิตภัณฑ์ไม้จากจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดลำพูน ลำปาง และสุโขทัย และบางส่วนก็ส่งมาตกแต่งสีสันเพียงอย่างเดียว เนื่องจากเชียงใหม่เป็นแหล่งท่องเที่ยวดังนั้นเชียงใหม่จึงเป็นแหล่งตลาดสำคัญของผลิตภัณฑ์เครื่องไม้แกะสลัก

การแกะสลักไม้เพื่อเป็นงานหัตถอุตสาหกรรมในภาคเหนือได้เริ่มขึ้นอย่างจริงจังที่จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา เมื่อ 30 ปีที่แล้ว ในจังหวัดเชียงใหม่มีเพียงการแกะสลักช่างไม้ขนาดต่าง ๆ เพื่อเป็นของที่ระลึก โดยกลุ่มชาวบ้านที่มีฝีมือในเขตกำแพงเมืองเชียงใหม่ บริเวณบ้านนันทา บ้านพุกช้าง และบ้านจ้อกป้อก ต่อมาถึงขยายไปยังเขตอำเภอสันป่าตอง คือบ้านกัวแลน้อย บ้านเนิ้ง และบ้านแม จนเป็นแหล่งแกะสลักช่างที่มีชื่อเสียงมากที่สุด นอกจากนี้เมื่อ 10 ปีที่ผ่านมาร้านค้าในเมืองเชียงใหม่ได้จ้างช่างชาวไทยใหญ่จากพม่ามาทำของเลียนแบบของเก่า ซึ่งชาวบ้านพื้นเมืองก็ได้เรียนรู้ประสบการณ์จากช่างไทใหญ่ ชาวบ้านที่มีประสบการณ์และได้ชื่อว่า

เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการทำของเลียนแบบของแก่นันก็คือ ชาวบ้านถวยและหมู่บ้านใกล้เคียงในเขต
อำเภอหางดงจนถึงปัจจุบันนี้

นอกจากของที่ระลึกแล้วในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา งานไม้แกะสลักพวกเครื่องเรือน เช่น ตู้
ตั้ง โต๊ะ เตียง แหียงข้าง ก็เจริญเติบโตตามมามีด้วย โดยเริ่มจากร้านค้าในเมืองเชียงใหม่ ขยายไปสู่
เขตอำเภอสันกำแพง และคอยสะเก็ด และตามเส้นทางต่าง ๆ ในเขตจังหวัดเชียงใหม่จนกลายเป็น
แหล่งเฟอร์นิเจอร์ไม้แกะสลักที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลก

วนิดา แก้วเนตร (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยในการเลือกซื้อสินค้าที่ระลึกประเภท
หัตถกรรมพื้นบ้านของนักท่องเที่ยวชาวไทยในหมู่บ้านถวย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า
นักท่องเที่ยวที่มาเลือกซื้อสินค้าที่ระลึกประเภทของตกแต่งบ้านประเภทไม้แกะสลักมากที่สุด รองลงมา
คือเครื่องจักสาน เครื่องปั้นดินเผา ซึ่งเพศชายมีความสนใจมากกว่าเพศหญิงเนื่องจากมีความชอบใน
สินค้าหัตถกรรม และพบว่าเหตุผลในการเลือกซื้อสินค้าที่ระลึกประเภทไม้มากที่สุด เนื่องจาก
ต้องการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นของไทย มีความสวยงามประณีต ราคาถูก คุณภาพดี มีความ
หลากหลาย ซื้อเพื่อเป็นของฝาก และคนขายมีอัธยาศัยดี

อรณี บุญมินิมิตร (2540) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการซื้อสินค้าที่ระลึกของ
นักท่องเที่ยวชาวไทยในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมา
จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 21-35 ปี เป็นนักเรียน นักศึกษา มีภูมิลำเนา
อยู่ในเขตภาคกลาง เคยเดินทางมาจังหวัดเชียงใหม่แล้วมากกว่า 5 ครั้ง นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ซื้อ
สินค้าที่ระลึกประเภทเสื้อผ้าสำเร็จรูป ผลิตภัณฑ์จากไม้ และเครื่องเงิน เครื่องประดับ ตามลำดับ
และวัตถุประสงค์ในการซื้อสินค้าที่ระลึกเพื่อเป็นของฝาก โดยทำการซื้อจากร้านค้าศูนย์รวมของ
ฝากของจังหวัด และใช้เงินเพื่อการซื้อสินค้าที่ระลึกระหว่าง 500-1,000 บาท และชำระเป็นเงินสด
จากการศึกษาพบว่าอายุเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ระลึกของนักท่องเที่ยว

โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน (2540) ได้ศึกษาศักยภาพชุมชนกับการดำเนินธุรกิจ
การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พบว่าการจัดการต้องอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชน การพึ่งตนเอง
และการเคารพในสิ่งแวดล้อม การสร้างอาชีพเสริม การสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชน
ที่ประสบผลสำเร็จในการจัดทำเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว รวมถึงการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับ
ประชาชนมีคุณภาพและการร่วมงานกับภาครัฐ

ธวัชชัย รัตนช้อน (2542) ศึกษาถึงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนพื้นที่สูง
พบว่า การจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชนในด้านระบบ
คุณค่า ระบบการผลิต และระบบความสัมพันธ์ดั้งเดิมที่เคยได้ปฏิบัติกันมา ทำให้ชุมชนสามารถ

จัดทำกรท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นมาได้ และทำให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างสัมพันธ์กันกับวัฒนธรรมชุมชน

รัฐทิทยา หิรัณยหาค (2544) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี พบว่าบ้านหนองขาวมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในด้านคุณค่าทางการศึกษา ความปลอดภัย สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน และการประชาสัมพันธ์ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่ขาดศักยภาพด้านความพร้อมของบุคลากรและสาธารณูปโภคขั้นสูง โดยมีแนวทางการเพิ่มศักยภาพของหมู่บ้านได้คือ ได้เลือกการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยให้ชุมชนบริหารจัดการตนเองและมีองค์กรภายนอกสนับสนุนและมีการจัดตั้งคณะกรรมการดูแลการท่องเที่ยวในหมู่บ้านโดย เฉพาะ

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2533) ได้ศึกษาถึงการมีส่วนร่วมและได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางและเฉพาะเจาะจง การมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจ กระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการ การรับผลประโยชน์จากโครงการ ประชานมีสิทธิและหน้าที่ในการจัดการเป็นผู้ริเริ่มและใช้ความพยายามและความเป็นตัวของตัวเองเข้าไปดำเนินการ โดยกลุ่มจะมีความสำคัญในการดำเนินงาน

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2538) ได้กล่าวเกี่ยวกับวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวว่าวัฒนธรรมชุมชนมีฐานการผลิตเพื่อเลี้ยงตนเอง เพื่อความพออยู่พอกิน แต่การท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน โดยรัฐ นักท่องเที่ยว และนักธุรกิจการท่องเที่ยว เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยใช้ทรัพยากรภายในชุมชนมาเป็นการใช้เพื่อตอบสนองต่อนักท่องเที่ยว ดังนั้นชุมชนต้องพึ่งพาตัวเองให้มากขึ้น เพื่อสร้างอำนาจการต่อรอง การจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตนในลักษณะการท่องเที่ยวสีเขียวโดยอาศัยวัฒนธรรมชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ประเสริฐ รักไทยดี (2539) ได้วิจัยและพบว่าคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้น ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่การวางแผนโครงการ ประชาชนต้องพึงพอใจ เกิดความภาคภูมิใจจากการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่การพัฒนาการท่องเที่ยว โดยอาศัยความร่วมมือกับทางภาครัฐและเอกชน

ปรียา วรรณฤทธิ์ (2539) ได้ศึกษาถึงกระบวนการตัดสินใจของประชาชนในการจัดการกิจกรรมของประชาชนพบว่า กลุ่มองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้นเองตามธรรมชาติโดยมีประธานซึ่งเป็นผู้นำชุมชนมีบทบาทเป็นผู้รวบรวมปัญหาและร่วมกันในการจัดการแก้ไขปัญหา โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนในการแลกเปลี่ยน ทำการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมได้ดี กลุ่มองค์กรที่มีบุคคลภายนอกชุมชนริเริ่มจัดตั้ง แต่ไม่มีบทบาทเกี่ยวข้องในการดำเนินงานแต่

อย่างไร ทำให้ประชาชนในชุมชนสามารถจัดกิจกรรมเองและตัดสินใจเองได้ อย่างไรก็ตาม
ถ้าอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ส่วนกลาง หรือบุคคลภายนอกชุมชนเป็นผู้จัดการ สมาชิกไม่มีส่วนร่วม
ในการตัดสินใจ ไม่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและการดำเนินงานของกิจกรรมไม่ก่อให้เกิด
ผลประโยชน์ต่อคนในชุมชน ผู้ที่ได้รับประโยชน์ก็เป็นบุคคลภายนอกไม่ใช่บุคคลในชุมชน

อรรถ อจ่า (2531) ได้ศึกษาวิถีชีวิตและกระบวนการพัฒนาผู้การพึ่งพาตนเองพบว่า
การพึ่งพาตนเองของชุมชนนั้นต้องมาจากการระดมกำลังเพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มบุคคลหรือผู้นำที่
สามารถช่วยเหลือตนเองในระดับปัจเจกบุคคล สามารถเปลี่ยนแปลงแผนการผลิตได้สำเร็จและเป็น
แบบอย่างให้กับชาวบ้านอื่น ๆ ซึ่งนำไปสู่การรวมกลุ่ม การแก้ไขปัญหาหาร่วมกันโดยให้ความสำคัญ
กับกระบวนการพัฒนาเพื่อให้เกิดผลผลิตที่มั่นคง การคำนึงถึงความเป็นจริง การเคารพในวิถีชีวิต
และภูมิปัญญาของประชาชน อย่างไรก็ตามการพึ่งตนเองจำเป็นต้องอาศัยการสนับสนุนทางการเงิน
หรือความช่วยเหลือบางประการจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง แต่จะไม่เป็นผู้ที่เข้าไปแสดงบทบาทในการ
ดำเนินกิจกรรมของชุมชน

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัย พบว่า ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีความสำคัญต่อการ
ดำรงชีวิตในสังคมที่มีการสืบทอดระหว่างรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง เป็นสิ่งที่สร้างความเชื่อมโยงใน
ประวัติความเป็นมาของชนเผ่า ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์และความเป็นไปภายในกลุ่มคนที่ใช้
ภูมิปัญญาของตน ภูมิปัญญาช่วยสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงในสังคมชาวบ้านให้อยู่รวมกันได้โดย
ไม่แตกสลาย

งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านได้มีการต่อเติมขึ้นจากของเดิม อาทิ เช่น งานแกะสลัก
เพราะว่าทางพ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนดเองว่าต้องการรูปแบบไหนตามความนิยม ทำให้ชาวบ้าน
ต้องทำตามถึงแม้จะดูแปลกไปจากที่ตนเคยทำ ซึ่งถือเป็นตัวกำหนดว่าจะต้องเอาใจลูกค้า จนคุณค่า
ของงานนั้นขาดไปไม่มีความเป็นเอกลักษณ์

ข้อค้นพบอีกอย่างหนึ่ง คือการขาดช่างที่มีฝีมือที่ชำนาญงานแท้จริงซึ่งนับวันช่างที่มี
ฝีมือจะเหลือน้อยลงไปทุกที และการทำไม้แกะสลักมักจะมีปัญหาด้านการขาดวัตถุดิบ และงาน
ขาดความสมจริง ขาดความประณีต พิถีพิถัน เพราะว่ามีผลผลิตมากเกินไปและผู้ผลิตบางกลุ่มขาดความ
ชำนาญงาน

การถ่ายทอดความรู้หรือภูมิปัญญาเท่ากับเป็นการอนุรักษ์หัตถกรรมพื้นบ้านให้คงอยู่
สืบต่อไป แต่การถ่ายทอดภูมิปัญญาบางครั้งผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดนั้นมีเวลาน้อย เพราะว่ามีงานอื่น
เป็นหลักมากกว่า ทำให้ไม่มีเวลาที่จะศึกษาหรือรับการถ่ายทอดที่มากพอ และคนรุ่นใหม่ก็ยังไม่
สนใจที่จะเรียนรู้ศิลปะพื้นบ้านเหล่านี้มากนัก เพราะที่ต้องใช้ความรัก ความเข้าใจ
ความประณีตเข้าไปช่วยในชิ้นงานนั้น

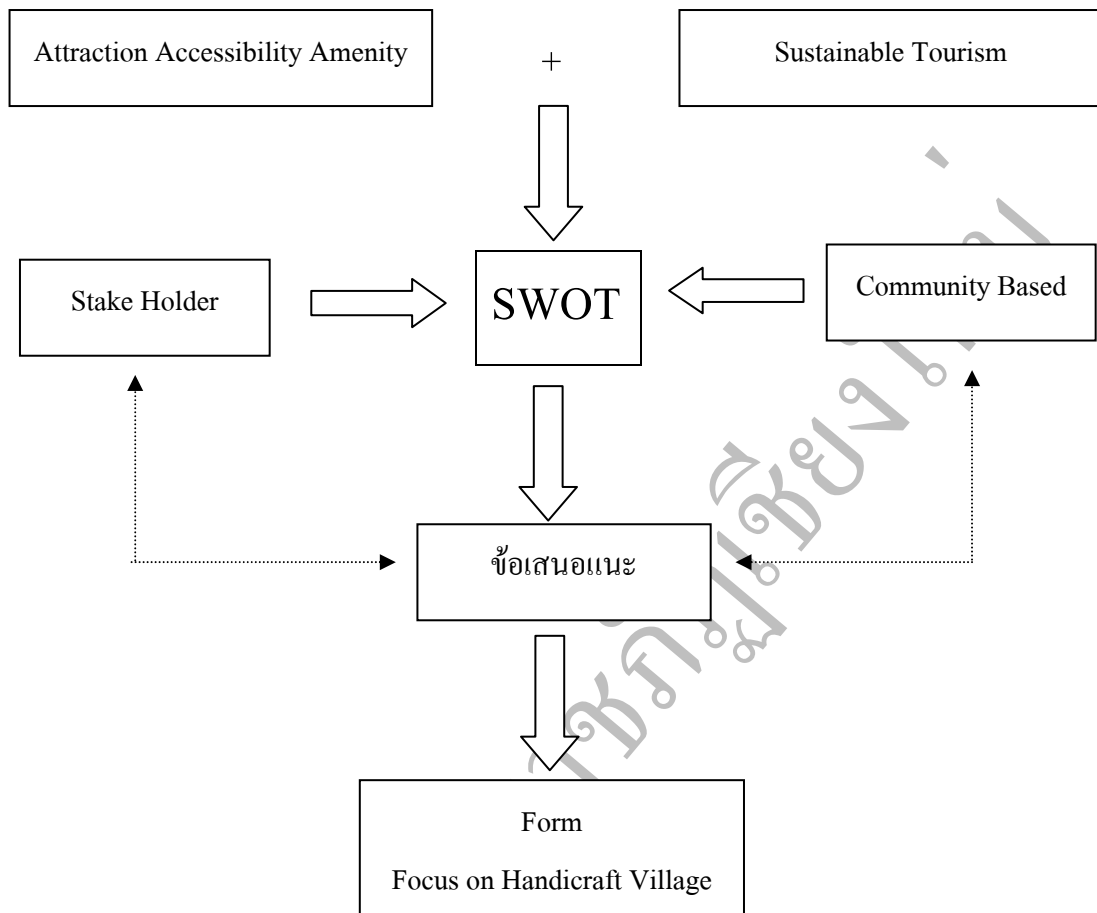
ในส่วนของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ได้ศึกษาในเรื่องของชุมชนเข้มแข็ง และการวิเคราะห์ พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้เกิดการรวมกลุ่ม การเรียนรู้ การคิดอย่างมีเหตุผล การตัดสินใจ และมีการปฏิบัติร่วมกันทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีในหมู่เหล่าซึ่งนำไปสู่ความเข้มแข็งในชุมชนได้

การศึกษาเรื่อง การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น การได้รับรู้ข่าวสารได้ร่วมคิดร่วมจัดการ รวมแก้ไขปัญหา และได้รับผลประโยชน์อย่างยุติธรรม ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและรู้สึกห่วงใยในถิ่นที่อยู่ของตนเอง

ปัญหาที่พบในการศึกษาคือ งานหัตถกรรมพื้นบ้านขาดผู้สืบทอดภูมิปัญญา ขาดการอนุรักษ์อย่างแท้จริง และวัตถุดิบเริ่มหายากและราคาแพง ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้วผู้ศึกษาจึงต้องการศึกษาเพิ่มเติม

จากแนวความคิด ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาริบทของชุมชน นำข้อมูลเกี่ยวกับบริบทของชุมชนที่ได้มาจากการสังเกตแบบไม่มี ส่วนร่วม การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ เช่น การสอบถาม การสัมภาษณ์เฉพาะกลุ่ม(Focus Group) การศึกษาเอกสารและการทำ SWOT Analysis กลุ่มงานหัตถกรรมไม้แกะสลักในหมู่บ้านกัวแลน้อย โดยการใช้การวิเคราะห์เนื้อหาจากการทำเวทีชาวบ้าน การสัมภาษณ์ มหาาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและการนำเสนอรูปแบบ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อนและอุปสรรคที่มีอยู่ในกลุ่มงานหัตถกรรมไม้แกะสลักให้เป็นจุดแข็ง และคงสภาพของจุดแข็งและโอกาส เพื่อพัฒนา รูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถเขียนเป็นกรอบแนวคิด (Conceptual Framework)ในการวิจัย ดังภาพที่ 2.1

2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย